

Drugi dio knjige pripada idejama, konceptima i projektima koji su — ako uzmemo u obzir u knjizi spomenutu tvrdnju da teorijski argument vrijedi manje od praktičnog primjera — ipak zanimljiviji. Predstavljeno je više od 20 projekata s raznih strana svijeta. Riječ je o naseljima koja nastoje objediniti sve elemente života čovjeka. Kao najznačajniji primjeri navode se Davis (SAD) i Järna (Švedska).

Grad Davis, smješten 25 km od glavnog grada Kalifornije Sakramenta, jedan je od najboljih primjera kako se u relativno kratkom roku može "stvoriti" grad na novim osnovama, drugačijoj infrastrukturi, ali i ljudima. Nova razvojna politika počela je godine 1973. Zajedničko djelovanje stanovnika, političara i raznih organizacija učinilo je Davis, štedljivim gradom, a u svrhu smanjenja potrošnje energije i veće (!) kvalitete života. Najveći solarni kompleks kuća u SAD-u (Village Homes), velike zelene površine, reciklaža, upotreba bicikla kao važnog prijevoznog sredstva (preko 16.000 registriranih!) učinili su Davis — unatoč problemima koje donose brojni novi stanovnici, novi političari i uvijek prisutan kapital — dobro funkcionirajućim gradom.

Järna je mjesto s oko 7.000 stanovnika, oko 50 km od Stockholma u kojem se smjestila zajednica u kojoj radi oko 500 ljudi i koja od kraja 60-tih doživljava velik pedagoški i umjetnički razvitak. Iako se u sklopu Rudolf Steiners seminara najveća pozornost posvećuje pedagoškom obrazovanju (npr. Waldorfschule), nisu zanemareni ni ostali oblici života. Cjelovitost kao razvojno načelo ono je što obilježava Järnu. Polaznici seminara žive u sistemu u kojem ekologija, arhitektura i opskrba energijom imaju podjednak značaj.

Jednako su zanimljivi i ostali projekti, bilo da je riječ o samoorganizaciji, inicijativi građana, pokušaju zajedničkog planiranja naselja s projektantima ili čak propisanim modelima gradnje (npr. mo-

del "Daquing" u Kini). To je ona krajnost koja teško može postati ravnoteža između prirode i čovjeka. Suprotnost tome bio bi Auroville u Indiji, "grad koji ne pripada nikome posebno, već pripada cijelom čovječanstvu".

Treći, završni dio knjige čine osnovne teze iznijete u njoj. Iako mnoge od njih zvuče utopistički, nadu u njih ne bi trebalo napustiti, iako se pokazuje da je uz sve teškoće glavna prepreka novom razvitku ipak — čovjek. Osnutak zajednica u kojima se otkrivaju nove životne forme, kako one izvanjske, arhitektonske i ekološke, tako i one unutarne, teška je zadaća. Dvadesetak autora (arhitekata, inženjera...) pokušalo je dati pregled novih inicijativa za poboljšanje kvalitete života, koje ujedno kritiziraju to suvremeno društvo. Pravi, jedini put teško je dati. U tom smislu knjiga **Ekologija naselja**, bogato ilustrirana, vjerno predstavlja inicijative ljudi za neko novo doba o kojima nažalost vrlo malo znamo, a za koje često još manje i marimo.

Nebojša Buhin

OUR COMMON FUTURE *The World Commission on* **Environment and Development**

Oxford University Press, Oxford New York, 1987, 366 str.

"The fact that we all became wiser, earned to look across cultural and historical barriers, was essential."

Gro H. Brundtland

Pred nama je knjiga, "anonimni izvještaj" koja nije produkt (sam) znanstvenog uma a namijenjena je vladama i običnim ljudima, svima čija je dobrobit konačan cilj svih razvojnih i ekoloških/okolinskih politika. Knjiga—izvještaj, koja prema prezimenu predsjednice Komisije, inače

norveške premijerke nosi još popularan naziv "**Brundtland Report**", politički je i društveni dokument koji je vremenom postao općepoznat i nezaobilazan u svim društvenim, političkim, ali i znanstvenim i ostalim stručnim razmatranjima i bavljenjima svjetskim problemima okoline i razvitka. Ovakav status knjige razlogom je (mada je izašla godine 1987) odluke da se prikaže javnosti u ovom broju časopisa "Socijalna ekologija".

Uzgređ, knjiga je u nas prevedena, planirano je da izađe u izdanju zagrebačkog "Globusa", no od objavljivanja se (valjda zbog procjene da neće biti dovoljno komercijalna?!) odustalo te smo tako ostali jedna od rijetkih srednje razvijenijih zemalja čiji čitatelji nemaju mogućnost uvida u njezin sadržaj na materinjem jeziku.

Ta knjiga — izvještaj rezultat je zbira intelektualnih napora dvadesetak članova Svjetske Komisije za okolinu i razvitak (iz bivše Jugoslavije član je bio Janez Stanovnik) i izravne suradnje nekoliko stotina "vanjskih suradnika" (zahvale za suradnju u dodatku obuhvaćju oko tisuću osoba i ustanova) s time da su svoje doprinose indirektno na različite načine dale stotine i stotine ljudi iz mnogih zemalja svijeta.

Držimo da je taj način nastajanja knjige, koji je gajio transcendiranje povijesnih, kulturalnih i drugih barijera, procesiranje svih partikularnih spoznaja kroz jedan "kolektivni um" (dakako, ne vrijednosno neutralan!) posebna vrijednost te knjige. Naime, rijetko koji sustav spoznaja nastaje na takav način pa se tako i rijetko mogu naći knjige a produkti promišljanja i djelovanja takvog tipa. To tim više što knjiga barata s obiljem empirijske građe i ekoloških činjenica iz svih zemalja svijeta.

Od vremena kada je generalni sekretar UN u prosincu 1983. godine predložio da se osnuje nezavisna Komisija koja će se baviti glavnim (ekološkim) izazovima suvremenog razvitka, do prezentiranja jav-

nosti tog izvještaja na 42. sjednici Generalne skupštine u jesen godine 1987. prošle su pune četiri godine. Rad ove komisije i njezin učinak u obliku knjige o kojoj je ovdje riječ obnašat će se u razdoblju između početka globalnih ekoloških razmatranja koja simbolizira prva Konferencija UN o ljudskoj okolini u Stockholmu godine 1972 (UN Conference on the Human Environment) i, barem se tome mnogi nadaju, zrelog i efikasnog (ne tek u maniri "velikog verbalnog cirkusa svjetske birokracije i predstavnika nacionalnih političkih elita") razmatranja i djelovanja na UN konferenciji o okolini i razvitku (UN Conference on Environment and Development — UNCED), odnosno tzv. Earth Summitu koji će se održati u lipnju 1992. u Rio de Janieru.

Knjiga ima 366 stranica a sastoji se od tri dijela (ukupno 12 poglavlja) i dva dodatka.

U sažetom predgovoru Gro Harlem Brundtland napominje da je uloga Svjetske komisije za okolinu i razvitak bila:

- predložiti dugoročnu ekološku/okolinsku (*environmental*) strategiju za postignuće održivog, uravnoteženog razvitka do godine 2000. i dalje;
- preporučiti načine za provedbu veće kooperacije između različito razvijenih zemalja u cilju zajedničkog i uzajamno podržavajućeg razvitka uzimajući u obzir ljude, resurse, okolinu;
- razmotriti načine i sredstva koja bi međunarodna zajednica trebala poduzeti u cilju efikasnijeg rješavanja ekoloških/okolinskih problema;
- definirati program akcija za sljedeće desetljeće i ciljeve kojima svjetska zajednica teži u tome razdoblju. Ovi zadaci Komisije odredili su i horizont i ambicije te knjige — izvještaja.

U uvodnom poglavlju pod naslovom **Od jedne planete do jednog svijeta** zacrta-

ne su opće karakteristike razvojno-ekološkog izazova pred kojima se nalazi suvremeno čovječanstvo. Također su skicirane načelne smjernice za promjene glede populacije i ljudskih resursa, prehrambene sigurnosti, genetskih vrsta i ekosustava u cjelini, energije i industrije i urbanog razvitka. U kratkim je crtama oslikana neophodnost međunarodne suradnje i reformi sustava institucija u funkciji provedbe navedenih ciljeva. Uvod završava "pozivom na akciju" budući da sigurnost, dobrobit i opstanak planete ovise o naznačenim poželjnim promjenama "sada i ovdje".

Prvi dio knjige pod naslovom **Zajednički problemi** u tri poglavlja ("Budućnost koja nam prijeti", "Prema održivom, uravnoteženom razvoju" i "Uloga međunarodne ekonomije") sadrži elaboraciju simptoma i uzroka krize okoline, nove pristupe okolini i razvitku, sažeto objašnjenje koncepta održivog razvitka i tzv. "strateških imperativa" u svezi s njim, te ekonomske pretpostavke zaživljavanja održivog razvitka na planetarnoj razini.

Drugi dio knjige pod naslovom **Zajednički izazovi** sadrži šest poglavlja od kojih se svako bavi jednom temom. Navodeći ih u nizu to su: populacija i ljudski resursi, prehrambena sigurnost (održavanje potencijala), vrste i ekosustavi kao resursi razvitka, energija, izbori za okolinu i razvitak, industrija (proizvođenje više s manje) i urbani izazovi.

Treći dio knjige pod naslovom **Zajednička nastojanja** sadrži tri poglavlja. Prvo, "Upravljanje zajedničkim dobrima" bavi se otvorenim pitanjima upravljanja, gospodarenja zajedničkim prirodnim dobrima (oceani, planetarni prostor, Antartik).

Drugo poglavlje pod naslovom "Mir, sigurnost, razvoj i okolina" sadrži ove teme: okolinski stres kao izvor sukoba, sukob kao razlog neodrživog, neuravnoteženog razvitka, prema sigurnosti i održivom razvitku. Posljednje poglavlje problematizira

pitanja zajedničke akcije te se daju prijedlozi za institucionalnu i pravnu promjenu.

Cjelokupni tekst knjige-izvještaja prožet je citatima različitih pojedinaca, znanstvenika, političara, privrednika, uglednih javnih radnika iz različitih zemalja svijeta a na teme iz poglavlja u kojem se citat nalazi.

Prvi dodatak knjizi nosi naslov "Rezime predloženih načela za zaštitu okoline i održivi razvoj koja su prihvaćena od strane ekspertne grupe Svjetske Komisije na temu okolinskih prava (*environmental law*)". Drugi dodatak opisuje način rada Komisije i navodi njezine aktere te tzv. "Tokijsku deklaraciju" koja je donesena na posljednjem operativnom sastanku Komisije.

Pred nama nije, dakle, autorska knjiga ili ako to jest, izravni tekstopisci su ostali anonimni a oni koji su dali prilog – brojni. Ona nije katalog manje ili više briljantnih autorskih ideja o tome kuda bi i kako bi trebalo "vući" razvojne poteze glede ekoloških izazova, ograničenja i problema. Pred nama je spektar ideja koji je do svoje "konačne" verzije prošao kroz "sito i rešeto" stavova determiniranih političkim interesima, dokument o idejama i ciljevima razvitka sagledanim kroz prizmu sudara ekonomskih i političkih interesa različitih zemalja, prvenstveno onih visokorazvijenih i onih koje to nisu.

Glavna zadaća te knjige – koja danas predstavlja klasiku "političke ekologije" – jest priprema globalnog programa promjena. Pred čitateljem je katalog ideja svojevrsnog "kolektivnog uma" čovječanstva, duboko određen proturječnim interesima aktera svjetske ekološke situacije koja se sustavno i ubrzano pogoršava.

Znanstvene spoznaje i činjenice o tom pogoršanju te ekološkim, demografskim, ekonomskim i inim procesima uopće interpretirane su kroz prizmu živih politič-

kih i ekonomskih interesa. Ovo je posebno očito u tumačenju uzroka nepovoljnih ekoloških procesa.

Čitanje te knjige—izvještaja izravno potiče tvrdnju koju socijalna ekologija može znanstveno i provjeravati da *de facto* — empirijski gledano — nema nekog općeg, apstraktnog ekološkog interesa. Sudbina okoline i opstanka biosfere ne lebdi u društveno (interesno, politički, gospodarski) zrakopraznom prostoru! Izvještaj pobuđuje pomisao, zaključak da će akteri sudbine okoline (vlade pojedinih zemalja, biznis i sl.) biti vremenom prisiljeni svoje partikularne interese konkretno dovoditi u odnos s novonastajućim ograničavajućim ekološkim i inim spoznajama. Stanje spoznaje opće nužnosti, prisile pretakat će se vremenom u konkretne oblike ekonomske i pravne prisile nad "antiekološkom", "neodrživom" aktivnošću pojedinih aktera.

U izvještaju je npr. uočljiv stav aktera iz visokorazvijenih zemalja da je planetarno siromaštvo jedan od glavnih uzroka i posljedica globalnih problema okoliša. O utjecaju rasipnosti u odnosu na prirodna dobra te ekološke rastrošnosti imanentne načinu proizvodnje i potrošnim manirima i vrijednostima zapadne civilizacije akteri iz visokorazvijenih zemalja nisu, dakako, toliko govorili, već je to bio stav aktera iz tzv. "zemalja u razvoju".¹ Dobri poznavatelji načina nastajanja te knjige—izvještaja te komentara koji su ju pratili u UN i izvan te organizacije, kao i kompromisa sadržanih u samom tekstu, smatraju da taj izvještaj ipak karakterizira određena dominacija stavova političkih elita razvijenog Zapada krajem osamdesetih godina. (A i koga bi drugog! — rekli bi realisti ili, ovisno o shvaćanju, cinici.)

Knjiga (ako bismo morali pojednostaviti) ima više karakter političkog i stručnog dokumenta koji kao takav može biti dragocjena građa za promišljanja (ekoloških orijentacija i praksi na globalnoj

razini, vladajućih društvenih odnosa u svjetskoj politici zaštite okoliša, socijalne percepcije i tipa osjetljivosti u odnosu na ekološke probleme suvremenog čovječanstva i sl.) iz kuta jedne empirijski orijentirane socijalne, humane ekologije.

Napokon, čini nam se da je **Naša zajednička budućnost** metodološki, neovisno o predmetu kojim se bavi, instruktivno štivo. Prepoznavanje zajedničkih problema ne može biti jednostrano, potrebna je interakcija i intersubjektivitet kao metoda. Zajedničke akcije koje smjeraju biti uspješne ne mogu se artikulirati partikularno i samo na platformi jednog interesa. Zajednički problemi, zajednički izazovi i zajednička nastojanja moraju se percipirati, prepoznati, artikulirati i *in vivo* rješavati/provoditi/ostvarivati kroz interakciju svih zainteresiranih aktera. U podneblju u kojem akteri nisu krajem dvadesetog stoljeća ostvarili uspješnu interakciju s ciljem da spriječe masovna ubijanja i razaranja takvo štivo može biti dodatno instruktivno.

1 Knjiga koja je nastala kao kontra – stav **Našoj zajedničkoj budućnosti**, a što upravo najbolje dolazi do izražaja kod problematiziranja uzroka globalnih problema okoliša, zastupa stavove koji su bliski kritici ponašanja zapadne civilizacije glede prirodnih dobara i sl. Vidi: Thijs de la Court, 1990, **Beyond Brundtland - Green Development in the 1990**, New Horizons Press, New York & Zed Books Ltd., London and New Jersey.

Vladimir Lay

Dušan Plut

ENTROPIJSKA ZANKA

Didakta, Radovljica, 1991, 144 str.

Novi rad slovenskog autora Dušana Pluta **Entropijska zamka** iskazuje aktualnu potrebu za interdisciplinarnim promišljanjem i povezivanjem ekološke problematike. Već nas samim naslovom